

leeraren, die voorgangers voor het volk daarin moeten zijn, dan ziet men deze samengesteld uit leeraren, van de voormalige Chr. Ger. Kerk, uit leeraren van de eigene opleiding, welke opleiding zelve ook uit tweeërlei *oorsprong* en *richting* bestaat, uit leeraren van de Ger. Kerken, van de vroegere kruisgemeenten, uit mannen van art. 8, oefenaars en evangelisten van verschillende richting; terwijl men ook in de leden dezelfde verschillende richtingen aantreft'.⁴³

Wessels klaagde er over, dat zo velen het beginsel van de afscheiding niet kenden, ja, dat er velen waren, die vroeger heftig tegen haar gestreden hadden. De eenheid ontbrak: 'Alle bestaande richtingen, zich bewegend op het terrein van het Christelijke kerkelijke leven, vindt men in haar vertegenwoordigd. Dit is uiteraard ook zeer wel te verklaren door de verschillende opleidingen tot het ambt en in de leer der waarheid. Dien ten gevolge werkt dit ook de verschillende begrippen onder de leden in de hand. Ook op het terrein van het geestelijk leven, kan men evenmin de gewenschte eenheid vinden, terwijl de bedorven mystiek den boventoon voert en de meeste aanhangers heeft'.⁴⁴

Wessels meende, dat de leer van de veronderstelde wedergeboorte weliswaar fel bestreden werd, maar hij waagde de stelling, dat er juist op dit punt onder de eigen broeders allerm minst overeenstemming was. Zij zouden niet eens in staat zijn om eenparig een doopsleer op te stellen. En wanneer een van de leidslieden als zijn oordeel uitsprak, dat bij Jacob de wedergeboorte eerst in Pniël was begonnen, dan was dit voor hem een ander uiterste dan dat van de Gereformeerde Kerken B.⁴⁵ Van Lingen had zich in deze zin uitgesproken.⁴⁶ Wessels ontzegde hem het recht om op de doopsleer zo sterk de nadruk te leggen: van meet af maakten de christelijke gereformeerden bezwaar tegen Kuypers leer.⁴⁷ 'Toch was dit niet de *hoofdoorzaak* van het terugtrekken; allereerst was dit het beginsel der scheiding, hetwelk men in en door de vereeniging rekende prijs gegeven te zijn. *Later* is meer den *nadruk* gelegd op

43. J.H. Wessels, *Eenige beschouwingen omtrent den kerkelijke toestand van en na 1892*, Utrecht 1899, blz. 41v.

44. A.w., blz. 44.

45. A.w., blz. 45.

46. Mogelijk doelde Wessels op een artikel van Van Lingen in *De Wekker*, 11^e jrg., nr. 29.

47. J.H. Wessels, *Historische mededeelingen over de Scheiding en de Doleantie benevens de gronden waarop de Christ. Geref. Kerk in Nederland is blijven voortbestaan ook na de Vereeniging van Juni 1892*, uitgegeven op last van de synode van 1894, Utrecht 1894, blz. 29: 'Wij zijn en blijven de Christ. Geref. Kerk, omdat door de vereeniging de leer der wedergeboorte bij den Doop niet alleen werd geduld, maar daaraan plaats verleend in de vereenigde Kerken en aan de Vrije Universiteit den discipelen wordt ingeprent.'